

Luf. 75.

1.

Den by jag bäst känner till är min barndoms, där jag föddes den 15-Dec år 1879, och som hette Ljusborgs belägen i Madesjö socken Södra Måre härad i Småland. Byn hade 7 bönder varav 6 voro s. k. åkings-fjerdingsbönder och en fjerdingsbonde. Åkingsbönderna hade så där 4 ä 5 stor jämförelse per stolar (under tillväxt till vdr) samt ett dus-sin får. Hästar fans, så vitt jag kan minnas, blott en enda och det var fjerdings-bonden Peter Andersson som ägde denne.

Djurens betade i hagarna från tidig vår, t. s. maj till sena hösten "meckelsmäss" eller slutet av oktober. Åkrar med sköten och timofans ingen enda som "sädde in" utan alla djuren utfodrades med hö från naturängar och s. k. bärr vilka senare voro sankmarker under höst vinster och voro täckta av vatten eller is, men som sommaren så utförskade att man kunde "vada" i dem och draga upp gräset på s. k. "luggar" = förhöjningar uti och runt bärr där gräset genom forking förvandlades till hö vilket inbars med s. k. böjor i för ändamålet utspjörda lador av runda storkar med tak av ved eller näver, ibland "kruksigade" bräder. Idessa lador fick höet ligga till det blev is och så då bönderna körde hem det till

gården antingen med hjört, oxar, skutar eller med banden själ-
som dragare an. Man silt utarna på höstmarknaden och skutarna
icke vara nog "invenu" eller "kamuda". Jag har själ och bänder ihela
upp för is kala backar med "bruddade" träkar och bandmorar efter
att skjuta på lasset av alla krafter bak till och med träskarna
i "nåven" = banden för att i strumplåsen få bättre fötelse på isen.
För fåren bröt man lör lilt vinterfoder mest av björk men även
av asp så rådan fanns på gården. Lövet lagrades ute i skogen
eller ängen där det brutits och för brytningen hade man ett
särskilt redskap som kallades "risbit". Denne risbit var en lre i minialys
fästad i ett handtag eller skaff av trä. Lagringen av lövkärvarna
var ett handverk i och för sig. Man lagade lilt en "härja" av fyra
skolpar 2 i varje ända av härjan. På de bägge stängerna vridde
man ~~man~~ vidjan av björk eller annat träslag, på vilka vidjan
stängerna vilade. På stängerna hängdes lövkärvarna med lövet
"blammen" inåt och "skubben" = där grenen brutits av, ut. Härjan kom
de stå ute hela vintern och blammen var oftast lika grön på vint-
ren som på hösten så den skars och var för fåren en närvarde

och välsmakande födan. På sommaren fördes nötkreaturen ut
på bete varje morgon och hämtades hem varje kväll. På morgnarna
kallades detta "höra vall" och om kvällarna "gå ätte kräken". Ostar och gäll-
kor = sådana kor som ej mjölkade - fick ligga ute även på nätterna och
man "luktade lä" = såg efter var de fanns, på söndag e.m. då man kom
hem från kyrkan. Vid sådana tillfällen skulle man också "si på
äringen" = beräkna hur skörden väste eller fröddades. När man
hade slutat att slå ängar och bärr samt fått in höet var ti-
den inne att "frejja på höj". "Höj" var ett slags gärdsgård på utmarken
och skogarna. På höjarna av ensträ som släcks ned i jorden och bildade ett kryps-
lunda stänger vilka i nämnda by kallades "jästle" ^{avslutat som i aspe} men på många ställen i Småland
kallas för "föle". Stängarna lades glest med, c:a 12 meters mellanrum och
utgjorde ett rätt så effektivt stängsel. Att "frejja på höj" var för många band,
vilken hade ett "huckor" till hustru att "dragas med i vardagshöj" en rillope-
riod. Man fick matvick och en bläckkruta mjölk med sig, ty det var långt
till "höj" och man väntade inte hem "manfolken" före än till "mer-
aften" ungefär kl. 5 på e.m. En person som i sin ungdom varit dräng
hos en bonde med en "mara" av nämnt slag, har berättat följande:

Barnen o ja gick åt skojen för vi skulle freja hj. o nu vi kom fram. Slogde ja i näsan, män då röt barnen te "Va sa da la da te" Vi ska väl laga järskän! sa ja. Å du sa förblämnat dum sa du för vi sa arbeta i da, daa vi kommit sa långt ifrån kättinga att vi "vå" (spåra) oss själva. Och så väjde han ut en bra plats där det blev skugga hela förmiddagen, svepte sin "tröja": Koggsen hann det och svarade så som endast en tröltkörd bonde kunde svara då han varit bliben fri från till "huckors" för en efterlängtat vilodag i Fudis fria löstiga natur. När bleckan var solt väkte drängen sin hustru och undrade om de inte skulle ha lite middag, "ja vad hunsingen sa vi ha mat Fridet" så banden och så att vi kroppskake, fläsk och bröd och druck mjölk ur den medkärda mjölkkrutan både ur samma kät varannan gång var. "Då vi slutat väd mat började jag sa ötte ötan o tänkte vi skulle börja arbeta" sade Fridolf men då talade bonden åter "Förstå du då inte att vi sa ha e viloda i da, lägg öta sa ja då." Och så svepte bonden åter sin tröja om harnudet och sov den lygges, ja kanske den rättfärdiges samu lilla det blev lik att "gå te by.s". Det första jag hörde då jag kom hem, sade Fridolf var att hustrun frågade hur långt de kommit och bonden

Svarade: "ja si du Johanna e så kati" (bra) dräng som vi fått i
äe då ha vi alri hatt rot äe förut. Då mäs mera på mun
s. s. "ja kan du si, då va väl ja som sa du sulle "stü" = städja
"hamen". Mjölkning av korna skedde för hand varje morgon före ut-
släppningen och varje kväll efter hemkomsten. För nyss kalvande kor
middag mjölkades även. Den andra första tiden efter kalvningen fick kalven
mjölk 3 gånger dagligen men s. i smärningarna fick hon bära äta hö eller gräs.
Den första tiden jag minns mjölkades det allmänt i träbetta s. k. stäva, byggad
målade av enebär med en löt som stak högre upp än övriga laggar
och bildade ett handtag. Stävan hölls under mjölkningen med en knäna
och höndes, om så erfordrades, under mjölkningen, i ett större köck. Köken rengör-
des oftast med en "vaska" d. v. s. en av eniskvistlar sammanknuten knippa
fina böjliga grenar som rengjordes i "skallhelt" vatten. Senare lades träkär-
len bort och s. d. bläckhård kom i stället för träköken. Sedan köken efter
mjölkningen rengjorts vändes de oftast med botten upp på ett par
stänger så att luften hade obehindrad tillträde. Jag har ett skarpt
minne av träskil vanti man lade enis vid köken, vilket
genast kallades bort och rykt enis lades i förvarje silning.

Till att förvara mjölken uti minis jag g. andra kärh in av blädd.
 plåt, hoppar och glas. ^{samt ler- och celstark} Kända kärh kallades med ett gemensamt namn: "Mjök-
 bokkar". Härlig sag jag aldrig men silar av bläckplåt kom till byn omkring
 1885. Träsilan bortlades i de flöta gårdar och stugor vid samma tid.
 Någon som tillverkat träsilan vet jag icke om, men träskedar var Johan
 Melén, också kallad "Ikeajohan" fin på. De vackra tillverkade han fina
 välgjorda skedar som varar välfärdade, glatta till följd av det härdes träslaget
 och som allmänt användes i byn och i flera delar av bygden "Ikeajohan"
 badde i en jordkappa vid Lilla Skolegröf i Långelångd. Hagan var inslänad i en
 backe. Vaggarna var av jord med bräder mot jorden på alla fyra, vidarna ^{och}
 portarna. På ena gaveln var dörren, låg så att en vuxen människa fick böja
 sig ordentligt för att komma in. Andra gaveln hade högt upp ett fönster med
 yttre små rutor 4 till antalet. En ring, en stol, ett bord, var behaget. Överstycket var
 en stig med träbänk av "ven" grön, en yxa, en låg kniv, ett "Ikeajern" och ett skär-
 bräde med ett snöre uti att läggas om kaken så att brädet rullade på
 brädet och djämligaste som någon slag stöth mot kniven så han kände sina
 skedar. Mjölken förvarades på tyllar i laket i bänings rummet där jag
 växte upp. I laket var inslagna märken av järn och i märken

^{av förr} fanns ringar. Stora nog att bräda brästhängen in uti. 4 ringar med
brästhängen var allt som behöfdes och på stängerna lades sedan önskat
antals brädder, dels till mjölkkyllan, dels till andra sakens såsom bröd
ost. m. m. Vi barn skulle varje lördags- o. m. "repas" enis att stå på gol-
vet öfver stängerna, dock endast vår, samman och bröst.

När försäljde inga mjölk utan körmade smör och sålde ett par skil-
pund då och då till fönsterglasblåsare på det närbelägna Gadderås
glasbruk, men barnsmörarna i byn sålde ofta både mjölk och smör
till våra nämnda glasblåsare. När fick behålla de pengar som
kunde få för smör. Någon bortförsändring av ladvärdar förekom
ej i min barndoms by. En mjölkfärr fanns i i närheten. Nyfärr stad
men annars icke i hela Stadesjö socken. Det förekom någon gång
att vi fick "kilemj" d. v. s. vi fick smaka mjölken när den var nyfylad,
annars skulle den bli till den blev "lockmad" d. v. s. var bliven tjock.
Vi fick såltan s. k. köttmjölk och jag har knappast några bönder
på den tid jag här skinner om och i den kraft eller ost som är ifrån
smörande mjölken skummad. Mjölken brukade ställas fram i ett stort fat
varifrån alla familjens medlemmar tog sin del som var sin hälsod.

Ena en säkerligen stor kurrösfisk kan här nämnas att jag som barn
hos en bonde i byn äst Kaffe med sked var ett gemensamt på bordets mitt-
parti skålth Kaffe på rymskålen minst 5 liter Kaffe.

Höfsten mjölk och höfsten eubärsdricka användes ibland hos oss och flera
och kallades "Ölrupe". Blåsur var mjölken då den övergick från röt till
och locknad eller spork. Blåsur mjölk används såväl av alla slags mjölk
Vid tid som här är fråga om fanns ingen i byn som här är fråga om
vilka använde annat än kaurmjölk, men senare, omkring år 1910 använde
jag i vårt huskäll getmjölk vilken dock då var mindre vanlig.

Bröd: uppkört mjölk användes ej så vitt jag kan minnas, men i röt mjölk
blandade vi ofta bröd vilken rätt då äts med sked. Tillbänk användes
och förekom på sommaren måst. Den skulle silas i små kärl och älas
med grädden på varpa. Skreddes lite krossat sorber. Råmjölk bakades
pannkakor och ofta skänktes råden bort, vilket ibland sker än i
dag, grannar emellan. Hur Töbost tillvaretsades vet jag ej. Det var emel-
lertid minnagörsmåst. Användes nästan alltid vit Kalas och andra
familjesammankamanden. När mjölken var "locknad" skummades
den men blott en gång. Skärmarna var av emkrä, runda höga.

och smala med ett handlag övers likasom på förat beskrivas
mjölkkytta. Ett med hål försett runt block på ett långt stift. Allt var
brä, fördes upp och ned i bänan där gräden var, tills det blev senare.
Senare allt med en visp av skald björk vispa grädden i ett kort
fat, kunde man också få fram smör. Smöret knådades med
en något större träked än de som användes att äta med. Ibland
kunde bakna bli "motslutna" - färggorda, och då var det svårt att få fram smör.
Hörmjölkten användes allmänt till människoföda.

Till beredning av ost har här endast röt mjölk används. Östet bereddes av
bakmagar och kunde förvaras mycket länge hängande på spjället
eller annan plats i närheten av spisen där värmen fanns åtminstone ett
par gånger om dagen. Då maten lagades vid den öppna elden.
Ostmjölkten värmdes i färdigt kopparkittel och det var nog med att
mjölkten var lagom varm. Någon termometer fanns icke, men gammarna
var ganska säkra på att ha rätt värmen genom att klicka en
många gånger säkerligen lindrigt ren, ^(ibland dels armbågen) pekfinger i mjölkten medan
den stod i kitlen på sin 3-fotaring övers elden. Ostmästaren sop upp
ur kitlen med "gräshedar" av trä i vars botten fanns hål varigenom rost-
len kom tillbaka i kitlen. Masten lades i en ren tunnhandduk

varnki askmassan pröjades ned i "örtkorgen" vilken var lätt flötad
av en eller granatbär med ett hål i botten rakt som ett vanligt
finger. Örtkorgen var cirkebunden, men i vårt hembygghemmen
finst andra slags osttillsättnings redskap av trä, vars användnings-
sätt jag inte vet något om. Varken pröjades eller knåddes ur med
bara händerna genom örtkorgens bottenhål och ostem fick ligga i
handduken, med vars hjälp den ofta togs ur korgen och vändes
om. Kävningen skedd dagligen och då ostem blev så fast att
den kunde håla ett lyfta utan handduk, togs denne bort och ostem
lades på ett bord eller annan plats att koka, alltid med en ren vit
handduk under. I vår by kallades vasslan för "vål" (ä. v. i bakk.)
och på många orter här är landsmålet oförändrat. S. k. "Vålgröt"
koktes alltid och ~~den~~ vasslan användes ännu till mältids dryck, sär-
skildt då av de fattiga. Ostens saltning skedd genom att varje gång den
vändes i korgen ströddes lite salt över den och ofta blandades in i ostmassan
i askmassan före nedpressningen i örtkorgen. Ostem kunde bevaras rätt
långt, s. k. ur ett helt år och ost som gjorts på sommaren bevarades alltid
älskade till jul och vintern men också ibland till sommars blödder.

Det var vanligt att på eftersommaren anordnas "jste" varhitt icke endast
byns kvinnor, de nämligen som hade egna kor, deltago utan även från
andra byar, särskilt då släktingar och personliga vänner. Ibland
kunde det komma kvinnor till "jstet" från 5-6 km. bort belägna
gårdar och t.o.m. längre bort. Stt 15 till 20 kvinnor samlades till nämnt
föreläsning var icke ovanligt. Vanligtvis samlades man rätt tidigt
på f.m. by mjölken skulle ju värmas, kaffe skulle drickas samt en hel
del besök utväntas. Det var en verklig byfäst som firades var gång
ett "jste" skedde. Vårde fick ofta som kommit med mjölk med sig hem
och nästan ingen familj, som icke sjäva hade kor, blev utan var-
sle. "Tiggjste" skedde också. Det var några av byns till ett 20-tal
nyppgäende smitörare och backstugesittare vilka ej hade kor, som kom
i åtanke eller själva bad om mjölk till "jste". Efter varje "jste" hölls
i varje hem i byn s.k. "vallaqst" bestående av vassle och ris gryper eller
t.o.m. av korngrype och ris gryper ej färdig, och det senare sloget av gryper
fanns icke, åtminstone mycket sällan, i de fattiga hemmen.
Jag minns ej om jag förut nämnt därav, men oftast inblandades
i utamas vildkammin som skördats på egen eller andras ägor

eller "kippar". Den mjölk samlades för ystning i prästgården och jag
icke emellan prästgården lag i gamla svenska mil från den by jag
här skriver om. Någon slags annan mjölk än konmjölk förekom
ej i län, ifråga. Beträffande handslöjd utövades såsom av smed,
& snickare, träskomakare, tinker, sträddare, matskedstillverkare, smeden
jag i Flaxhytte, verkställde allt smidesarbete åt såväl länns bönder och öv-
riga som för närliggande Fadderås fönsterglas bruk, såsom skoning
av kälkar, alla slags handredskap: skåror, bär, skärbit-knivar, yxor
hakar, "ris-bilar" = löshakar, flåshakar vilka användes vid nyodling
av mossjord, jernkedjor, bestag av kälkar och vagnar, "ridnar-
rar" = ett slags bär som användes för bärande av de lät i tim-
ret till hus bygge, varuti luftarna av trä skulle inslås för
att hålla timret samman, "rikakar" vilka användes för att samman-
gå rita i timmerträets yttre kant, så att timmermannen kunde
följa alla underliggande timmerträets böjningar och på så
sätt få väggen så lät som möjligt. Då en ved- eller stock-
råg gått utav genom olycka, kunde smeden laga även den
skadan genom att "bräsa" lillsammans ändarna där de var

Sändrigs. Hårbilt användes någon slags kopparslagering ty jag minns att
skället där sågen var bogad hade rödaktig färg. Det blev dock ofta en
förtjockning av sågen på det stället där "skarven" fanns. Vidare gjorde
smeden dörrred, klinkor, haspar, gångjärn, rävspännare, härlökar, oxaskor,
med därtill skrävande "räm" att fästa resp. skor med. Han gjorde led-
järn och pinnar till bändernas skarvar, där pinnarna icke helt
enkelt gjordes av grankvislar huggna ur grans stammen så
att av stammen lemnades ett stycke som bildade "kruan" så
att tvisten icke skulle kunna glida genom det i "kruanslötet"
barrade hållet. Smeden var en verklig lusekunnig, jag tänker
på det sätt varpå han smidde fönsterglasblåsarpiporna vid när-
stående Gadderörs fönsterglasbruk. Pipan skulle vara c:a 150-160 cm
lång och icke över 2 1/2 cm i diameter. Inuti pipan skulle vara ett
långgående hål av rund en cm. diameter. Rör fanns ej på den tiden.
Smeden skulle alltså av en rakt järnstång först smida ut detta
så att samma bildade en bred järnstång samt sedan vika
samma omkring ett lagom stort järn runt, sedan sätta in
den järn var avlägsnat, "välla" samman järnet så att den

blev både stabil och fullkomligt lufttät i sidolod räkmat, fy luften
skulle av glödbläsaren blåsas in i övre ändan; "mumlyket" och in-
skrämmen i glas masstran i andra ändan. ^{1/3 las blåsarvakt i förhållande till pipan} ^{handlaget från tra} ^{glödbläsare (i en rikt)} ^{1/3 mumlyket}
jämt köptes av järnhandlare i Kjöps eller Halmare.

Mycket mer vore att uppräta som smeden gjorde men det får vara
nog om smeden för denna gång. Min far, Carl-Fredrik Jansson, var luns
smickare och dessutom "himmergubbe" d.v.s. himrade hus i bygg den
runt omkring. På rimbrunn gjorde han Rälkar, storkadrigar, karvar,
ärder och andra jordbruks och husgerädsaker av trä. Ibland
smickade han finare saker såsom bord, chifanjer, stolar o. s.
"Verkstan" var bänings rummet 3,2 met i såväl längd som bredd.

Runt väggarna var anbringat: hyvelbänk, säng, byrå, bord, säng stolar,
spinnrock och en stor öppen spis. Mitt på golvet lugg kubben och de red-
skap som för tillfället sammanfogades sedan de iordningställdes
vid hyvelbänken. För att han gjorde ett par gada och bra arbeta-
rälkar hade han 5: Kronor och detta arbete tog minst en ve-
cka i anspråk. Då hade han förut gjort mycket arbete med
att lugga björkar i skogen och bära hem virket där.

ifrån eller, om det högg på vintern, hemfärd på en släde.
Ibland kunde beställarna själva ha passande brä med sig vid be-
ställningarna. Till medar i såväl kätters som drögars måste det
vara s. k. "självurit" krokigt brä — om det skulle vara
hållbart. Slätkarna gick till s meden för att jämbeslås men
med drögarna körde man orskodda ritket hade till följd
att de gamla forð ritles och förlets. När så skett måste
de "lötar" på med träskenor på undersidorna ritket ofta
gjordes av banden själva. Lövrer och räpser gjordes också
hemma av far. "Lakaggarna" = handtagen på "örret" måste vara av
självurit s. v. s. av naturen själva format krokigt brä, och det var no-
ga med att få den rätta formen på desra, så att de ritade
bekvämt i handens grepp vid slätker. Ett tillverkta ett
"räprik" = den trådit varmt räpsequinerna och de skott skulle
insättas, var ett litet konstverk i och för sig. Slädet måste
ha den rätta böjningen och pinnarna skulle an-
bringas så, att räfran flöt jämnt och säker uteffen
marken då gräs och trä med räfran ramlades i "breor" och

"Kuvani" Stålet skulle vara av ask-trä, pinnarna av rönn eller björk samt
skaftet av gran, vanligtast huggen av lagom långa och smala unggranar
vilka högs i "saven" på våren och flussades glatta med fil eller sandpapper,
då sådant fanns. Nästan allt arbete utfördes efter fört skedd beställning.
Träskedar, de mest vanliga i bondgårdar och övriga hem i byn och
orten runt om, tillverkades av "Kerajokani" vid Kälvågöl. Verktygen
var de mest primitiva av alla snickeriverktyg jag sett. Ett skär-
bräde med ett grovt snöre fastsat i bränne hål i brädets
övre ända, hängdes om halsen så att brädet hängde ned på
bröstet. Mot detta bräde hölls ämnet till den blivande skeden
och hindrade sålunda att kniven skar sönder kläderna om
kniven slant eller anslödes missade sin bestämme. Handya, Skjäm
och kniv jämte säg var allt som erfordrades. (5 Skjäm) Järnet var
skarpstipat endast med en ägg, vilken vid arbetet var vänd åt
skärbrädet. Trämaterialet var stiel vilket är ett av våra hårdaste,
samt därtill, efter blankputtning, glattaste träslag. Skedarna
färsälde han själv vid kringvandringar i socknen (Nedjö)
därut icke skedarna hämtades av beställarna själva.

Det må förstås mig att jag här gör en, som jag sjärl tycker, verk-
ligen Kurios anmärkning. Jag har nämligen sjärl i min barndom på
1880-talet äst eller ätet kaffe med en av beskrinna skedar ur ett
på "mattarlans" mitt placerat lerfat vilket var fylt med - Kaffe.

Vi var 5 eller sex personer, vuxna och barn, som disligt äste med
var sin fräsked ur det nämnda kaffefatet.

Tillåt mig beskriva, så godt jag kan, Johan Meléns alias "Hesjohans"
stuga. Den var ingrävd i en backslutning, c:a 2½ meter lång
och 2 meter bred. Ett enda rum. Väggarna var lagda av sten med
jordfyllning emellan stenarna. Taket var i stenväggarna^{na}, vilka
båda sidor samt utgjordes av "reft" = c:a 2-3 cm grova trästammar
eller grenar lagda tätt intill varandra. På dessa refter var an-
bringade björknäver, och så småningom detta masror av jord och
massa^{er} Gavlarna var den ena av sten lika som sidorna och
högs uppe vid taket var insatt en liten glasruta i en träram.
Den andra gaveln var också av sten med undantag för det hål
vari dörren var placerad i en ram av trästakar. Taket var jor-

den vitken med liden blint hårt tilldrampad. En eldstad, murad av
lera och sten var placerad längst fram i högra hörnet från dö-
rröret väntat, med en skarsken som knappast märktes då man walkades
skugan utifrån lerängen, så vida det g. var eld i spisen och i så
fall röken skvallrade om att man walkades en människoborring.

Möblerna bestod av följande: en säng, ett yttent litet bord 2 stolar och
en pott vitken senare användes då skedar rinckades, för att sitta
på. Några mer möbler fanns icke om man bortser från "hugg-
klubben" varemot skedämnen tilltygades. Därens läsinväntning utgjordes
av en träsläpvitken löpte i urholkningar i trämmen andra slår och
utifrån kunde av den som hände till mekanismen, ägnat utifrån med
en krokig trägren vitken stöcks in i ett litet hål i baks underkant.

I en liknande skuga i samma by, dock något större samt med en
öppen "försluga", bodde "Kulihussen". Denne hade varit bonde i byn i
sitt välbärande dagar men på grund av omattligt bruk av rusedrycker
mäst gå från gård och grund. Han var gift och hade tre små flickor samt
ryktade med att "Länkä" varit en ceder lera och stengods vilka gått rön-
den. Jag har mycket verktyg av allsköndas slag i vårt "museum", men

har alltidig, lottis inrigna förisk, byskats finna något av de värblyg som
användes vid tärkning. Man finner ibland av hans arbeten så väl lagade
att man förundras över hur det varit möjligt. Tunnst selce t.ä. 3-4 mm
är beaktat utifrån och sammansfogat så väl, att på innersidan av kär-
let icke märks den ringaste ojämnhet eller skarv. Edelhasseus kast-
en gick byggden runt och samlade rindriga kärlet samt återvände
med deramma då de bleve lagade. Vid dessa vandringar gick hon ofta
betalningen in natura ^{hållande} av ett garn lin och malvaror. Jag såg henne
i Långdammen, ofta bärande ullknyp eller annat balanserande
på huvudet under det att hon flitigt stickade strumpor så att
de blankstickna strumpstickarna glittrade då rottrilarna bröts mot dem.
Byn hade egen träskebrukare. Verktygen som användes för tittmerk-
ning av träskor voro följande: En bänk eller bock tittmerkad av
en rund träske varuti inbarrats 4 st. varuti inslogs 4 st. köp-
par eller större vitka fjänsbjörda som ben varpa stolen vilade
eller stod. På översidan av stolen ursägades ett hak, lagom
stort för att placera ett ^{par} ämne till 2 träskor. vitka ämnen
farkitades med en träkil, så att de lutade svagt ifrån

den sista träskamakaren skulle bearbeta träbitarna, som oftast var av
alträ, till ett par träsko. Färdt benämndes med "träskomakern" ett hål i var-

Lera ämnet och sedan detta var gjort tog han till träsko-
röjan, varmed den urholkade träbiten till lagom storlek
och form. Lika templet medan träbiten satt kvar i bänken var att med
slätfjärn måga putsa bort alla ännu möjligen befintliga ojäm-
heter i träskans inre. T. T. J. Teckningarna skulle föreställa naver
rödjor och slätfjärn. Nu skulle ämnena lagas ur bänken och med en
s.k. sandysa bearbetas så att skon fick yttre önskad form.

Ett par träskor, bedingade i min barndom ett pris av mellan 25 o.
40 öre, beroende på storleken. Min far tillvärkade själv hela
familjens behov av träskor, men jag försökte aldrig lära mig
den ädla konsten. Vår bys träskomakare hette Sten Jansson men
kallades allmänt "Halle-Sten", varför ett av ritken anledning
fick jag aldrig reda. När han varit död "spökade" det i hans stuga.
Jag var redan flyttad från byn då, men skolkamrat till mig
har berättat: "Då var han dit talade de kvarlevande om för ho-
rom att då de lagt sig om kvällarna drags träskan av den

och slalarna skrapade mot golvet för att flyttas, tycktes det dem.
Far stannade över matten och fick en säng för sig själv. Så fort han
saw släkt och det blev bytt drags täcket bort av hans säng. Han gick
upp, och samman täcket, lade samman på en stol bredvid sängen och
lade sig åter. Nu flyttades hela hans säng och drags långt ut på
golvet försän han samt komma upp dörr. Nu hörde han gis
och frågade högt och skarpt vad den osynliga makten ville och
då brakade det till i spisshurvin (det skulle där de förevarande brunt-
redan) med en hård smäll. Far var ej rädd av sig, varför han ro-
pade "Bättre kan du väl juling". Då hördes det som om åska skogit
med en stark o döv smäll. Då bad far de inneboende följa med
honom hem, vilket de också gjorde. Senare berättades det att vid
risning av skugan fann man, mestan munnerhet och skugvåg-
gen. Berrester efter ett barnlik. Ja detta var ju inte beskrivning
av gale precis, men kanske en liten glimt av hur folkfantasi
produceras i en, från allfarsig anläggen by i slutet på 18-hundratalet.
När alla män kvinnor och barn använde utslutande träskor
i arbeten hemma vid och inne i skuga och lundagård samt andra

förskunnande arbeten såsom bröskning på logen, rengöring av slätt och
ledugård m. m., ävensom inne i kök och arbetsstuga. Vid ingång vanligen i
något "ärende" fin eller chelydagsrummet, tog man av fräckorna utanför sam-
ma och gick "hoppafötter", d. v. s. i bara & krumgarna, in i finrummet. Händerna
hade grova sauorladdersstövlar på då de arbetade i skogen, eller då de varo
ute åt "sten" på färdstigar med bräder, plank eller sparrar som last på
bagen eller kälkan med häst eller svar som dragare. Tillåt mig här be-
rätta om en dylikt färd på 1880-talet från Hälsöträns jernbruk:
Ålgårds socker till Stalmar. En band från Lilacreeke by i Ålgårds
socker lastade järn vid nämnda bruk och vannades då av samrader-
för att raska som vanligt var vid "junterället" (plats där man raskade
samt åt av sin maskin och ävenså fordrade hästarna) "Skälsk" i när-
heten av nuvarande Öregrans glasbruk, emedan många friidsstörare
som vanligt varas sönerminnerliga, lagit sig för att fräntaga färdänder-
na deras färdkort samt upfordra dem penningar, utan önen över-
falla dem med ång och klag om de ej godvilligt fingo vad de
begärde. Vår bandes barentor till varningen var endert: "Åh då
rede sa rock." Frambannen till rasplubben spände han som van-

lyft från härlarna från fardanet = lasset med jern, tog sin "väska" med maten uti och gick in i rummet. Därinne brann en stor brasa i spideln och andra förbänder. Både sådana som voro på hem- som bortresa våra bänkade på längs med väggarna anbrakta på sitt plankar. Då han steg in såg han ett par okända personer sitta nära elden och en av dessa var en nästan jättelik gestalt. Långt och vänligt tog banden plats och öppnade sin matväska och begynte äta. Nu kom främlingen fram och begärde det av maten samt pengar i annat fall kunde det gå illa, menade han och in tog en hotande anfallsställning. För banden lät sig föga bekomma vilket hade till följd att främlingen sökte rycka till sig matväskan samtidigt som han mätade ett slag åt bandens ansikte. I som en stark slagfjäder var banden på fötter, grep fridsföraren i bröstet med ena handen och med andra i baken kastade honom på raka armar upp öfver huvudet, flarkade till dörren så den flög upp med en strålk, sprang ut till en svinnastia, där en jättelik modersugga med sina ungrisar hade sin hemvist, och kastade mannen huvudstyva in

litt ruggan, vilken först var förskräckt men snart började ordent-
ligt rycka och slita med sina starka häftar i mannens armar
och ben. Några av förbänderna lyckades smärningarna få bort
mannen från den ilsk-blinda ruggan, varefter han försvann.
Han uppsökte ortens länsman och vilse han var bonde dömd
för övervåld och förstörda skidor, men länsman hörde
ej på det ordet utan skickade i stället bud efter Fibereke-
bonden och tackade honom för att han genom sin styrka
och handlingskraft befriad orten från en av hans värsta
"kunder". Länsman lär ännu, enligt rykte, så egna med en hem-
mat 10 riksdalrar till bonden som tack för hjälpen. Tio riksdaler;
det var förlov för tre eller fyra resor med järnvagn, så vilka
resor knappast mer än en kunde åga rum på varje vecka.
Skamakre eller skräddare fanns ingen i vår by. Nr. byns 7 bön-
der var det en, Ludvig Isaksson, som brände tjära. Detta var ett ar-
bete som fordrade många och långa förberedelser. Stövar till tun-
norma togs av furor, som gick lätt att sklyva i lagom breda och
långa bitar. Dessa måste huggas och sklyvas minst 2 år före an-

vändandet av dessa för lummfällverkning samt vara väl beredade på att de
icke "gästvade" (d. v. s. icke uppstod springar mellan stävarna) så att fjäran rann
ut. Däremot skulle banden, varmed lunnan hölls samman, vara fästa
och smidiga och tillverkades oftast av lagom grova hasselgrenar vilka
klyddes i mitten så att de ^{nu} kadrundt då de lades om lunnan med
den klyvna delen mot stävarna. I varje ända av stävarna ned-
rigades ett spår varuti gavelbräderna infogades. Banden påsattes
med hjälp av en spännhake av järn med hämligen långt häkft.
Varje lunnan innehöll c:a 75 kg. fjära. Fjära fjördalen anbringades
i en hämligen tvärbrant backslutning och var cirkelrund längt
upp som sluttande lika åt alla sidor liksom en brutlig på ända
stället kon. På den sida varit backen sluttade, byggdes med
hjälp av stöttar så att "dalen" hängst uppstilt låg horisontal
och sann att fjäran skulle rinna, ned från dalens jämnt
sluttande sidor, ned i själva toppen av konen, märte
det grävas in i backen så, att ränna, varuti fjäran flöt
sitt lunnan i vars båt en bratt var anbrakt, kunde föras in
sitt nämnda centrums understa spets av dalen. För att fjäran

Lätt skulle rinna ned till centrum, kläddes dalen med granbark
varvid baksidan vändes uppåt. Barken lades varvis med bär-
jan nederst och så, att svanliggande var bark alltid sköt över
svanliggande var så att fjäran ej kunde rinna eneltan och
färgjättas i jorden. Barken måste skolas av granarna "i roven" på
våren, häkt i maj månad. När sedan "föret" = fjäredew, huggen
av urgamla furuskubbar vilka upptrutits av marken och
måste lagras minst över en sommars samt småhuggas, skulle
"invädas" i dalen måste det ske efter samma metod eller princip
som barken inlades med nedersta varvets ned under och nitt-
kamande vara överstjuktande ^(a. b. c) fända upp till toppen. När sedan
var invästad lades granisfäst och sedan jord och eller
halslybb svampar. Hur eller var mitan såndes sig jag
aldrig, men jag tror att det skedde långt uppe i mitan,
från rännans nedre rida. De fästa produkter som utväs
vid fjärbrenning kallade "jörä" och användes oftast till att steyka på hus
och tak och bildade en svart brun färg. Hur lång tid det tog för
att bränna av en mila minns jag ej riktigt men jag tror det var

i ca 3 veckor. Skubbarna bröts lättast på vintern för att barken börjat hårdna
långt jorden. De bröts ur jorden med hjälp av såväl järnstång som länka.
i ena änden järnkadd trästång samt grovbjördes förd i skogen samt
småköpp, sedan de framförts till fjärdalen. Den bonde varom här har skri-
vits hade sin dotter så nära hemmet att han kunde gå hem och äta m.m., då
han kunde vara säker på att milan inte "slog", d. v. s. säga att den,
på grund av för stark gasutveckling i dess inre, sprängde av sig
sitt hölje av ris och jord. Om så skedde, då fanns risk för att elden flum-
made upp och tog överhanden, och sårlångt arbete kunde tillspilogi-
ras på ett par timmar. Därför gick en erfaren fjärbrännare ej
från sin mila i "strängda mål", d. v. s. utan fullgodt skäl.

Det är väl inte mycket mer att berätta om fjärtillevandening utan möjli-
gen det att för erhöllande av betalt för allt detta arbete, gällde det att med
härskjuts första lunnarna den 6 mil långa vägen till marmare hamnstad.
Stadarna. Huru det kunde gå till då milan slog berättade en som varit med
om detta. Vi läser henne själv berätta: "Jag fick en dag lov att följa för då
han skulle gå till milan. Vi tog ordentlig matrick med, ty det gällde att
vara beredda många dagar. Jag var då 8 år och var skolt över att få

följa far i arbetet. När vi kom fram till milan ländes den och allt gick
bra. Med andra dagens kvätt började milan "brinna igenom" så efter två.
Far arbetade vi att svalken rann från ansiktet och blå som ångor från
knäppen samt skufflar, tryck och jord på de ställen det vill brinna.
Efter ett par timmars intensivt arbete är milan lugn och far går
slöskött in i "kålen" och lägger sig på baksen för att vila. För säker-
hets skull ber han ^{mig} att vara vaken en stund och väcka honom om han skulle
sovna, "ifall något händer" Men när han lägger sig glömlar han pågången
och får då se att det brinner friskt igen. Jag ser farar i fars ögon då
han rycker åt sig tröjan och springer ut. Det blir åter hårt arbete
en bra stund, jag försöker hjälpa far med att draga fram is
till att stoppa i kålen, men vad han ett 8-års barn uträffa i
en sådan situation. Far och jag går åter in i tröjan och han
lägger sig knut och drar tröjan över huvudet. Han har blivit
slumra till då ett fruktansvärt dån skakar marken. Milan
sör "slagit". Far är i ett ögonblick på fötter och springer ut.
Halva milan är "ren" och lågorna flammer upp med fruktansvärd
kraft. Nu börjar ett oömsämligt arbete. Far täcker milan med

vis som jag hjälper till att draga fram och skuffar på styllt. Det
blir dryga arbets timmar och det är nästan slut med far. Jag börjar
undra om jag inte kan göra något åt stockars far. Jag kommer att
fästa på att vi har mjölk i kistan. Jag värmer mjölk och gör ut med
den i ett kark- Men var är far. Han syntes inte. Han har sjunkit ned
genom milan. Den lilla styllan vid sina försök att bejla el-
den? Jag ropar så högt jag kan: "Far". Inget svar. Jag blir argfylld
och tänker: "Hur skall jag kunna komma hem. Ropar åter och börjar
springa runt milan. Ser ingen, hör ingen. Gode Gud hjälp mig och far.
Men far har hört mig och börjar även han springa runt milan,
men tänker plötsligt: "Kanke vi springer runt milan åt samma
sätt, och så stannar han. Då jag stöter i hans starka armar blir
jag glad igen. Så blir det rika för den matten". Det var hårdare
lag för livet och brödet i skummen. Vid i detta land. Än det
är nu år 1952. Inget av de arbeten och yrken jag sökt bekänna
så som jag såg dem i ungdomens och barnårens fimes. Men i
synen. Alder småtillan förutom mitt barnslams hem. Äro borta
och även det Kraftfäende är förfallet. Nu numera ingen vårdar

sig därav. Genom prisbehandlingarna på skogsprodukter av alla slag, har de nuvarande bänderna uppnått ett relativt välstånd, varav deras yttre fattiga föräldrar och förfäder inte kunde vara.

Ingen bränner fjärr, ingen kolar eller tillverkar träbänor och ej håller annan slöjd. Måhända druckar någon vänstol i en eller och annan gård, men spinnsrockens snurr och ullkardorernas knurr har bytts ut. Flugornas takfästa rytmiska slag på logarna har ersatts mot den moderna yngfröskan och i stället för den hemgjorda ängskrocken, tillverkad av lysnickaren eller banden själv, samt försedd med bitt och övrigt järnbeslag av lysmeden, brunnar nu motorn eller traktorn fram på iskrarna och hästen, där den fanns, har ersatts mot en fransk eller amerikansk personbil.

Med ett ord: Byn har helt bytt ansikte.